

ВІДГУК

про дисертаційне дослідження Добровольської Руфіни Олегівни «Формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 - Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність теми дослідження та її наукова затребуваність.

Актуальність звернення Руфіни Добровольської до обраної проблеми на рівні дисертаційного дослідження є незаперечною. Оскільки необхідність наукового переосмислення завдань професійної мистецької освіти пов'язано, перш за все, з більш широким баченням мети підготовки сучасного фахівця-музиканта та його готовності до інноваційних перетворень у багатоаспектній музично-педагогічній діяльності. Отже, виникає нагальна потреба у глибоких системних перетвореннях змісту підготовки вчителів музичного мистецтва, спрямованих на набуття готовності до широкого запровадження сучасних моделей в систему музичної освіти і виховання з метою розвитку музичної культури школярів та допомоги підростаючому поколінню у саморозвитку, самовираженні і духовному-культурному сходженні.

Доцільність досліджуваної проблеми визначаються й тим, що з огляду на поліпрограманість сучасної шкільної музичної освіти, котра вирізняється різноманітністю підходів до розробок окремих питань музичної педагогіки та методики музичного виховання, обумовлених прагненням до творчої варіативності у процесі спілкування з музичним мистецтвом, для майбутнього педагога-музиканта відкриваються, як справедливо зазначає здобувачка, широкі можливості вибору стратегії й тактики музично-естетичної роботи з дітьми, застосування різних інноваційних технологій та експериментальних методик організації музично-естетичного простору закладу загальної середньої освіти.

Своєчасність наукових розвідок із обраної проблеми поглиблюється й необхідністю подолання існуючих в системі музично-педагогічної освіти суперечностей (між соціальним запитом на підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва з високим рівнем сформованості готовності до реалізації завдань музично-естетичного виховання і недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення формування даного виду готовності в освітньому процесі педагогічного університету; між наявністю об'єктивно існуючої потреби у впровадженні інноваційних технологій підготовки учителів музичного мистецтва та її недостатньою реалізацією у процесі професійної підготовки студентів; між прагненням студентів до творчої самореалізації й загальною репродуктивною спрямованістю педагогічного процесу), котрі підтверджують, що дослідження проблеми формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до

організації музично-естетичного простору загальноосвітнього закладу є дійсно на часі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків дослідження їх достовірність та повнота викладу в опублікованих працях

Експертиза дисертаційного дослідження Р. Добровольської дає підстави стверджувати, що основні наукові положення щодо обраних наукових підходів і принципів організації наукового пошуку; особливостей створення музично-естетичного простору в ЗЗСО; феноменології ключової категорії «готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти»; визначення її змісту, структури, критеріїв, показників, рівнів сформованості; педагогічних умов ефективного формування та методичного забезпечення цього процесу, представлених в авторській моделі (рис.3.2.), викладено логічно і переконливо. Висновки щодо ефективності застосування запропонованої моделі формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору в ЗЗСО та рекомендації щодо її впровадження у фахову підготовку студентів музично-педагогічних факультетів ЗВО, ґрунтуються на результатах власних досліджень здобувача.

Науковий апарат дисертаційного дослідження (об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза, наукова новизна тощо) сформульовано досить кваліфіковано. Так, обраний ракурс розгляду проблеми, де об'єктом дослідження стала професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва, а предметом - педагогічні умови формування їхньої готовності до організації музично-естетичного простору ЗЗСО в процесі фахової підготовки, зумовив вибір мети та формулювання гіпотези дослідження.

Дослідницький пошук Р. Добровольської було сконцентровано на теоретичному обґрунтуванні феномену готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти та експериментальній перевірці педагогічних умов й методичного забезпечення процесу його формування у студентів-музикантів за рахунок розв'язання висунутих здобувачкою завдань, результатом чого стало підтвердження ефективності запропонованого авторкою наукового доробку.

Підтвердженням достовірності результатів та висновків проведеного дослідження є вдалий симбіоз результатів теоретичної бази дослідження та практично напрацьованого експериментального досвіду, а також комплекс застосованих теоретичних, емпіричних та математико-статистичних методів.

Детальне вивчення дослідницею характерологічних ознак досліджуваного феномену з погляду філософії, психології, соціології та музичної педагогіки дозволило їй скоректувати напрям наукових розвідок та спрогнозувати наукові результати дослідницького пошуку, які відображено

18 публікаціях, з них – 6 одноосібних та 1 – в співавторстві у провідних фахових виданнях України, 6 статей і тез у збірниках наукових праць і матеріалах конференцій, 4 статті в іноземних виданнях, 1 – методичні рекомендації.

На особливу увагу заслуговує ґрунтовність представленого у *науковій новизні* науково-методичного доробку дисертантки, підтвердженого як основними положеннями дисертації, так і її змістом в цілому й описано автором у переліку здобутків, що отримано *вперше* та у позиціях, де *уточнено* сутність і структуру готовності вчителя музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти; *розроблено* педагогічну модель формування зазначеної готовності та набули *подальшого розвитку* положення щодо етапів, форм, методів її формування.

Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбулася апробація матеріалів дисертації, характер статей дисертантки, в яких відображено основні положення і результати проведеного дослідження, повною мірою зумовили належну апробацію та підтвердили, що рецензована робота є самостійною науковою працею й має завершений характер.

Основні положення дисертації, подані у теоретичних висновках та результатах експериментальної перевірки методики формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти безумовно складають *практичну цінність* дисертаційної роботи й можуть бути використаними для удосконалення як професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, та і у практиці роботи педагогів-музикантів ЗЗСО.

Вірогідність і достовірність результатів дослідження підтверджено обґрунтованістю вихідних теоретико-методологічних положень, цілісністю та системністю їхнього аналізу, застосуванням під час наукового пошуку різнорівневих підходів, принципів, інноваційних методів й зокрема, технології музично-педагогічного проектування, котрі сприяли отриманню адекватних результатів дослідження.

Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації

З огляду на зміст і висновки дисертації, достатню апробацію та досить ефективно впровадження результатів дослідження в освітній процес факультетів мистецтв вітчизняних ЗВО, вважаємо, що матеріали дисертаційного дослідження в цілому й методичні рекомендації для викладачів педагогічних університетів та запропонована авторкою поетапна методика формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти зокрема, дійсно здатні слугувати підґрунтям для удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва та використовуватись під час підвищення кваліфікації вчителів-практиків.

Зміст дисертації, її завершеність і оформлення

Маємо засвідчити, що науково-понятійний апарат дисертації визначено відповідно до обраної теми, чітко і коректно окреслено об'єкт і предмет дослідження, а мета і завдання в цілому погоджено зі структурою та висновками дослідження.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження й складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (319 найменувань, з них 7 – іноземною мовою), 30 додатків. Повний текст дисертації викладено на 344 сторінках, з них 229 сторінок основного тексту. Робота містить 15 таблиць та 11 рисунків на 28 сторінках.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження її об'єкт і предмет; сформульовано мету, завдання та гіпотезу; окреслено методи наукового пошуку; зазначено експериментальну базу дослідження; аргументовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; відображено відомості про апробацію та впровадження основних положень дослідження.

Логіка розгортання дослідницького пошуку в основній частині дослідження відбувалася в цілому згідно сформульованих дисертанткою завдань. Проте, перш ніж з'ясувати сутність і структуру готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти (*перше завдання*), дослідниця, з позицій існуючого наукового дискурсу, розглянула сутність поняття «музично-естетичний простір закладів загальної середньої освіти» як складову культурно-освітнього простору школи, справедливо наголошуючи на тому, що він є не тільки осередком функціонування музичної культури як частини шкільного культурного простору, а й середовищем становлення особистісної музичної культури школярів, сферою творчого спілкування, набуття ними досвіду творчої самореалізації.

До освітньо-виховних *функцій* музично-естетичного простору загальноосвітньої школи дослідницею віднесено активізацію духовного і творчого потенціалу особистості дитини, компенсацію недоліків його прояву в інших сферах життя, виховання естетичного ставлення до музики, створення позитивного емоційного фону навчання. Дисертантка слушно наголошує, що *специфічними ознаками* виокремленого простору є його соціокультурна обумовленість, антропологічна спрямованість; істотний освітній і виховний потенціал; спрямованість на забезпечення дітей та молоді естетичною насолодою, пов'язаною з музичною творчістю; можливість синтезованого впливу на інтелектуально-світоглядну, емоційно-вольову, потребо-мотиваційну, діяльнісно-поведінкову сфери особистості школяра, що обумовлюють його індивідуальний творчий розвиток; використання новітніх музичних технологій; суб'єктні відносини педагога і вихованців, їх творча взаємодія, взаємодія яких зумовлюють становлення музичної культури школярів (1.1.).

Заслуговує на схвальну оцінку й представлена у межах розв'язання першого завдання дослідження позиція зобувачки щодо сутності і змісту категорії готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору як інтегративної, професійно-значущої якості особистості, що є системою особистісних (професійні мотиви й інтереси) і процесуальних (професійні знання і вміння) взаємопов'язаних складових діяльності майбутнього вчителя, що забезпечує можливість використання освітнього і виховного потенціалу музичного мистецтва, новітніх технологій музично-естетичного виховання з метою творчого розвитку школярів, в якості складових якої виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивний, особистісно-рефлексивний, діяльнісний *компоненти* (1.2.).

Відповідно кожного із визначених компонентів структури готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору ЗЗСО, здобувачкою розроблено систему критеріїв сформованості досліджуваної якості (2.1.), згідно яких, застосовуючи низку діагностичних методів і прийомів, їх вдалося в межах констатувального експерименту (2.2.) засвідчити, що рівень готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладу загальної середньої освіти характеризується крайньою нестійкістю і коливається у межах між мінімальним і низьким. А відтак потребує розробки відповідного організаційно-методичного інструментарію задля удосконалення зазначеної готовності у процесі фахової підготовки (*друге завдання*).

Заслуговує на схвальну оцінку розв'язання дисертанткою *третього завдання*, пов'язаного з обґрунтуванням педагогічних умов формування досліджуваної якості (інтеграція змісту професійної підготовки студентів шляхом реалізації міжпредметних зв'язків; поетапне впровадження в освітній процес технології музично-педагогічного проектування; активізація пізнавальної діяльності студентів шляхом застосування інтерактивних методів і групових форм організації навчання) (3.1.), визначення яких уможливило подальшу реалізацію завдань підготовки майбутніх фахівців-музикантів до організації шкільного музичного простору на діагностичному, розвивальному рефлексивно-корекційному та оцінювально-результативному етапах.

Прискіпливий аналіз та детальна розробка змістового контенту запропонованих педагогічних умов, дозволив здобувачці отримати міцну організаційно-процесуальну основу задля поступального впливу на розвиток кожного із компонентів структури досліджуваної готовності за рахунок інтеграції змісту професійної підготовки студентів шляхом реалізації міжпредметних зв'язків та застосування ретельно підібраних традиційних й інноваційних форм і методів навчання. А застосування технології музично-педагогічного проектування, забезпечило не лише здобуття фахових знань, а й їхнє творче практичне використання, що дійсно має вирішальне значення задля формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору школи.

Безперечним здобутком дисертаційного дослідження стала розроблена дисертанткою педагогічна модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти, що складається з чотирьох блоків (цільовий, змістовий, процесуальний, результативно-оцінювальний) й комплексно відображає мету, завдання, педагогічні умови, методи, етапи та рівні розвитку готовності студентів до реалізації завдань музично-естетичного виховання у закладів загальної середньої освіти (3.2.). На нашу суб'єктивну думку, саме представлена модель повністю відтворює систему формування досліджуваної якості, а відтак, з огляду на заявлену тему дисертації, мала б стати метою здійсненого Р. Добровольською дослідження.

Підтвердженням нашої думки стала перевірка здобувачкою у межах формувального експерименту, не тільки визначеної в якості *четвертого завдання* методики підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до організації шкільного музично-естетичного простору, а й проведена нею масштабна дослідно-експериментальна робота щодо апробації та перевірки ефективності теоретичної моделі формування досліджуваної якості.

Організація експериментальної роботи (3.3.) передбачала, перш за все, підготовку педагогів до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти, котра здійснювалася через опанування як спеціального курсу з теорії і практики організації музично-естетичного простору закладів ЗЗСО та теорії і методики музичного виховання, так і у рамках науково-дослідницької та позааудиторної діяльності. Безперечно, це значно розширило можливості задля поступового ускладнення завдань для студентів й позитивно впливало на ефективність формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти, що було остаточно засвідчено під час аналізу результатів експериментальної роботи (3.4.) завдяки методам математичної статистики, котрі застосовувалися для кількісного та якісного аналізу одержаних результатів, перевірки їх статистичної достовірності.

Значущість отриманих результатів дослідження для науки і практики

До науково обґрунтованих результатів виконаного Руфіною Добровольською дослідження, котрі мають вагому наукову новизну й дають підстави кваліфікувати його як таке, що привносить нове розв'язання досліджуваної проблеми відносяться:

- *Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти*, котрі представлені інтеграцією змісту професійної підготовки студентів шляхом реалізації міжпредметних зв'язків;

поетапним впровадженням в освітній процес технології музично-педагогічного проектування; активізацією пізнавальної діяльності студентів через застосування інтерактивних методів і групових форм організації навчання;

- **Уточнення змісту та структури готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти** як інтегративної, професійно-значущої якості особистості, що є системою особистісних (професійні мотиви й інтереси) і процесуальних (професійні знання і вміння) взаємопов'язаних складових діяльності майбутнього вчителя, котра забезпечує можливість використання освітнього і виховного потенціалу музичного мистецтва, новітніх технологій музично-естетичного виховання з метою творчого розвитку школярів;

- **Визначення критеріїв, показників та рівнів** сформованості готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти;

- **Розробка педагогічної моделі** формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти;

Вагомою заслугою дисертантки є й те, що подальшого розвитку у дослідженні набули положення щодо етапів, форм, методів формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи результати представленої Руфіною Добровольською дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і побажання, що носять дискусійний характер:

1. Під час аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми дисертантка детально висвітлює наукові позиції відомих науковців ХХ ст. щодо музично-естетичного виховання школярів (Л. Арчажникова, Л. Безбородова, Д. Кабалевський та ін.). Вважаємо, що робота значно виграла б якби в ній було представлено й науковий доробок сучасних науковців, котрі розглядають проблеми музичної освіти і виховання у контексті існуючої гуманістичної парадигми освіти й використовують нову термінологію у визначенні завдань мистецького освітнього простору.
2. У другому розділі дисертанткою подано результати констатувального етапу дослідження, де детально з'ясовується актуальний стан готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору ЗЗСО. Варто було б приділити більшій увазі й аналізу специфіки професійної підготовки фахівців-

музикантів, що зумовлює визначені особливості та рівневі показники їхньої готовності;

3. Заслуговує на схвалення належна увага, що приділена здобувачкою визначенню критеріїв і показників сформованості готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації шкільного музично-естетичного простору. Однак вважаємо, що робота набула б більшої ваги, якщо б було здійснено докладніший аналіз інших підходів до вирішення цієї проблеми, запропонованих сучасними дослідниками у контексті професійної підготовки вчителів музичного мистецтва.
4. Безперечною є наукова новизна дослідження, сутність якої полягає, перш за все, у визначенні педагогічних умов формування досліджуваної якості. Але, на нашу думку, критерію наукової новизни відповідає також і розроблена дисертанткою педагогічна модель формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти, яку дисертантка також мала б внести до позиції «вперше».
5. Робота значно виграла б, якби в ній було проаналізовано зарубіжний досвід професійної підготовки вчителів музичного мистецтва у контексті організації сучасного мистецького простору ЗЗСО й музично-естетичного зокрема.

Зазначені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, якій притаманні оригінальність, наукова новизна та практична значущість, високий теоретичний рівень, глибина наукових підходів до визначення педагогічних умов та методичного забезпечення процесу формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти.

Загальні висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Враховуючи актуальність дослідженої проблеми, наукову новизну положень дисертації, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, їх теоретичну і практичну значущість, вважаємо, що дисертація «Формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-естетичного простору закладів загальної середньої освіти», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 - Професійна освіта (за спеціалізаціями), є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, відповідає вимогам пунктів 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (із змінами,

внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 30.12.2015, № 943 від 20.11.2019) та Порядку проведення експерименту з присудження доктора філософії, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її авторка, Руфіна Добровольська, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 - Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор
кафедри музичного мистецтва та
методики музичного виховання
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

Алла РАСТРИГІНА

Підпис Алли РАСТРИГІНОЇ засвідчую

Учений секретар

Світлана ОМЕЛЬЯНЕНКО